

Frøuwerne på torvet. Hvordan Amager- og Skovshoved-dialekterne forblev *in business* i København

Af PIA QUIST

Baseret på analyser af båndet dialektmateriale samt billeder og skriftligt kilde-materiale fra Københavns Museum, DR og Center for Dialektforskning ved Københavns Universitet præsenteres i denne artikel mulige forklaringer på hvorfor skovserne og amagerbønderne langt op i 1900-tallet holdt liv i henholdsvis skovshoveddialekten og amagermålet. Der anlægges et sociolingvistisk perspektiv og argumenteres for at dialekterne ikke kun fungerede som lokale identitetsmarkører i en modsætningsrelation til det københavnske borgerskab, men også, og formentlig endnu vigtigere, at dialekterne har fungeret som 'branding', når skovserne og amagerbønderne solgte deres varer på de københavnske torve. Undersøgelsen er foretaget i regi af projektet 'Omegnsdialekterne i de københavnske lyduniverser 1600–1950' der er en del af det større tværfaglige forskningsprojekt *Lyden af Hovedstaden* finansieret af VELUX-fonden.

Indledning

I Danmark accelererede standardiseringen og dialektudjævningen i det 19. og 20. århundrede og efterlod kun få områder – perifert fra København – med talere af traditionelle dialekter (Pedersen 2003; Maegaard 2020). Med udgangspunkt i hovedstaden som landets stærke normcenter ændrede danskerne deres talesprog i retning af københavnernes måder at tale på (Kristiansen 2009; Pedersen 2009). I den sammenhæng fremstår det som uventet at der så sent som i 1970'erne og 1980'erne, kun få kilometer fra Københavns indre by, levede folk som i deres sprog havde bemærkelsesværdigt anderledes dialekttræk end københavnerne. Det var nemlig tilfældet i Skovshoved nord for København og i Store Magleby og Dragør i den vestlige del af Amager. I århundreder ernærede folk på Amager og i Skovshoved sig som henholdsvis bønder og fiskere, og deres livsbetingelser var i høj grad afhængig af at de kunne afsætte deres varer til københavnerne. Derfor kan

skovshovedfiskeres og amagerbønders brug af dialekttræk indtil sent i 1900-tallet ikke forklares ved at de har levet isoleret og uden kontakt til den store og voksende by København. Så langt tilbage som vi kan se i kilderne, har amagerbønder og skovserfiskere dannet en integreret del af Københavns historie da de hver dag tog til byens markedspladser for at sælge deres afgrøder og fisk.

I denne artikel foreslår jeg nogle mulige forklaringer på hvorfor skovserne og amagerbønderne så langt op i 1900-tallet holdt ved at anvende dialekttræk. Jeg anlægger et sociolingvistisk perspektiv og argumenterer for at dialekterne ikke kun fungerede som lokale identitetsmarkører i en modsætningsrelation til det københavnske borgerskab, men også, og formentlig endnu vigtigere, at dialekterne har fungeret som 'branding' når skovserne og amagerbønderne solgte deres varer på de københavnske torve. Dialekterne har slet og ret været brugt til at understrege varernes kvalitet og autenticitet.

Analysen tager udgangspunkt i båndet dialektmateriale, særligt interview med torvekoner, samt billeder og skriftligt kildemateriale fra Københavns Museum, Danmarks Radios arkiv og Center for Dialektforskning ved Københavns Universitet. Arbejdet er udført i regi af delprojektet "Omegnsdialekterne i de københavnske lyduniverser 1600–1950" i samarbejde med lektor Bjarne Simmelkjær Sandgaard Hansen.¹ Delprojektet indgår i det større tværfaglige forskningsprojekt *Lyden af Hovedstaden*, finansieret af en bevilling fra VELUX-fonden, 2019–2023. Projektet er et samarbejde mellem historikere og arkæologer ved Københavns Museum, Moesgaard Museum og Center for Byhistorie ved Århus Universitet, samt altså sprogforskere ved Center for Dialektforskning ved Københavns Universitet.² Med projektdeltagernes forskellige fagligheder sammentænkes lyd-, by- og sprogforskning med henblik på at afdække og beskrive 'lyden af hovedstaden' i historisk belysning. Det hele munder ud i en særudstilling om lyden af København på Københavns Museum i 2023 hvor også (lyden af) københavnernes sprog bliver en del.

Et sociolingvistisk perspektiv på omegnsdialekterne

Inge Lise Pedersen argumenterer i artiklen 'Dialektbegrebets opkomst og nationalromantikken' (2009) for at en dialektforskning der tager dialekternes historiske indlejring alvorlig, nødvendigvis må indtænke et sociolingvistisk perspektiv:

¹ Vi arbejder i skrivende stund på at færdiggøre en formidlende bog om projektet hvori nogle af de samme, men også flere, resultater som fremstilles i nærværende artikel, vil blive præsenteret.

² lydenafhovedstaden.ku.dk/ (besøgt 31. okt. 2021).

Hvis det sociolingvistiske perspektiv ikke kun er anvendeligt i industrisamfundet, men i videre forstand almenlydig, må det [...] også have konsekvenser for hvordan vi skal opfatte fortidens dialekter (2009: 75).

I den traditionelle dialektforskning, såvel som i den traditionelle landbrugshistorie, har der, viser Pedersen, været en tendens til at opfatte landbøkulturen som selvberørende, ”et afrundet hele, der hvilede i sig selv” (2009: 75), og dermed også en tendens til at forstå bønder som statiske og bærende en egen og for stedet naturlig livsstil med tilhørende sprog. Men bondestanden har naturligvis aldrig været ”et afrundet hele”, men netop en *stand* som har stået i relation (modsnævnings- og afhængighedsforhold) til samfundets grupper i øvrigt (Henningsen 2006). For Pedersen må disse indsigter have konsekvenser for dialektforskningen:

Hvis vi skal indregne et samspil med samfundet uden for bondesamfundet, bliver det relevant at se på hvilke grupper bønderne især har haft kontakt med; vigtigst er for mig at se hvilke relationer der har været mellem købstadsproget og de omgivende dialekter (Pedersen 2009: 76).

Undersøgelsen af de københavnske omegnsdialekter i Skovshoved og på Amager hviler på netop dette argument. For at forstå hvorfor dialekterne i Skovshoved og på Amager forblev en del af fiskernes og bøndernes liv før, under og efter industrialiseringen, er det afgørende at se på deres forhold til København; både kommunikativt – hvordan var de konkrete sprogkontaktsituationer? og socialt – hvad var deres status og relation i forhold til københavnerne?³

Hvor Pedersen anlægger det sociolingvistiske perspektiv i en analyse af et konkret sprogligt fænomen, nemlig de vestfynske diftonger (med henblik på at forklare det overraskende i at de skiller sig så markant ud fra de omgivende dialekter), tager vores undersøgelse udgangspunkt i en undren over at træk fra omegnsdialekterne forblev i brug så relativt sent på trods af frekvent sprogkontakt med københavnerne. Dette er i sig selv en næsten omvendt måde at gå til dialekter på i dansk kontekst. Når sociolingvistikken har beskæftiget sig med dialekterne i Danmark, har det traditionelt og primært været med det formål at forklare hvorfor de er forsvundet, og ikke hvorfor de er bevarede. Med god grund har man haft fokus på den stærke og

---

³ Pedersens fokus på bønder og landbohistorien kan umiddelbart overføres til fiskerne og deres livssituationer i relation til dialektforskningen. For skovserfiskerne angår samme sociolingvistiske perspektiv på deres dialekt som for amagerbønderne.

effektive standardisering og afdialektalisering som har præget det danske sprogsamfund i det 20. århundrede.⁴ En konsekvens heraf er da blandt andet at vi endnu ikke har mange undersøgelser af – og dermed heller ingen forklaringer på – at standardiseringen ikke er forløbet i samme tempi og med helt samme udtryk alle steder i Danmark. Forskningsprojektet 'Dialekter i periferien' adresserer denne slagside i dansk sociolingvistik direkte i en komparativ undersøgelse af dialekternes brug og status tre forskellige steder i Danmark (Maegaard & Monka 2019). Maegaard skriver således i introduktionen til antologien der præsenterer projektets samlede resultater:

Standardization is often studied as a linear process in time from past to present and in space from center to periphery. However, as the comparative analyses presented in this book will show, processes of standardization are complex and take different routes involving locally situated meanings and consequences (Maegaard 2020: 2).

Når nærværende undersøgelse stiller spørgsmålet om hvorfor skovserne og amagerbønderne holdt fast i deres dialekter længere end vi måske ville have forventet, er det ikke fordi vi betvivler at den stærke ensretning af danskernes talesprog i retning mod københavnsk har fundet sted. Tværtimod. Vores undren skal netop ses i lyset af at standardiseringen har været og stadig er effektiv i alle dele af det danske sprogsamfund. Det er vigtigt at forstå udviklingen (og den langsomme afvikling) af skovshovedmålet og amagermålet i kontekst af den stærke talesprogsnormering med udgangspunkt i københavnsk. Alt andet lige må de dialektale forskelle mellem skovserne, amagerbefolkningen og københavnernes i lys af standardiseringen have været oplevet som relativt store. Men processerne er, præcis som Maegaard skriver, komplekse og skal undersøges i deres lokale og historiske sammenhænge.

Gammel Strand, Højbro Plads og Amagertorv

I det overordnede projekt *Lyden af Hovedstaden* er et gennemgående fokus på hvordan lyd er med til at skabe byens rum. Byens lyd er medskaber af kvarterers, gaders og torves forskellige identiteter i relation til hinanden, ligesom lyden er med til at forme menneskers erfaringer og oplevelser i byen (fx Garrioch 2003; Einarsen & Meyer 2018). I projektet arbejder vi som nævnt med sprog som en del af byens

---

⁴ Her kunne indsættes utallige referencer, men jeg begrænser det til disse antologier som alle har gode oversigter og videre referencer til litteratur om sproglig standardisering i Danmark og internationalt: Kristiansen & Coupland 2011, Kristiansen & Grondelaers 2013, Gregersen & Kristiansen 2015.

skabende lyd. Både det helt konkret som for eksempel gaderåb og -sang (Holmboe 1988; Nielsen 2007), men også forestillinger, forventninger og værdier knyttet til sprog i byens forskellige kvarterer (Quist 2021; Cramer & Montgomery 2016). I den sammenhæng har jeg med udgangspunkt i skovserkonernes og amagerbøndernes tilstedeværelse fokus på byens handelspladser, og særligt Amagertorv, Højbro Plads og Gammel Strand. Det var nemlig primært på disse pladser at salget af skovsernes friske fisk og amagerbøndernes blomster og grøntsager fandt sted. Inden den store brand i København i 1795 var Gammel Strand og Amagertorv adskilt af en række huse som lå der hvor Højbro Plads ligger i dag.

Kig fra Amagertorv over Højbro Plads og amagerbøndernes salgsstader. Gammel Strand og Christiansborg i baggrunden. Ca. 1870. Ukendt fotograf/Københavns Museum.

Amagerbønderne solgte deres grøntsager på Amagertorv (ja, deraf navnet), og skovserkonerne kæmpede om studepladser ved bolværket på Gammel Strand hvor de kunne sælge deres fisk. Der var passage mellem de to pladser via det befærdede Højbrostræde, men ingen direkte synlig og formentlig heller ikke udpræget hørbar forbindelse mellem sælgerne på de to pladser. Da husene mellem pladserne brændte, valgte man at etablere et åbent område, sådan at Højbrostræde forsvandt og i stedet opstod Højbro Plads. Det vil sige at der blev åbent mellem de tre nabo-torve Amagertorv, Højbro Plads og Gammel Strand som tilsammen kom til at danne

et sammenhængende torveområde. I løbet af 1800-tallet samledes amagerbøndernes handel med blomster og grøntsager sig på Højbro Plads, og de lå således side om side med fiskerkonerne på Gammel Strand. Kontrasten mellem dem og deres varer var derfor både umiddelbar synlig og også hørbar hvilket formentlig har været med til at understrege deres forskelligartede udtryk og fremtræden.

Blomstersalg på Højbro Plads. Uden tidsangivelse. Foto: A. Blomberg/VISDA. Københavns Museum.

Salg af fisk på Gammel Strand. 1920-1950. © Alex Vincent/VISDA. Københavns Museum.

Skovshoved

Dette og følgende afsnit introducerer skovser- og amagermålenes sproglige, sociale og kulturelle kontekster.

Skovshovedmålet: kilder og træk

I sit arbejde med skovshovedmålet har Bjarne Simmelkjær Sandgaard Hansen fremskaffet og gennemgået en række kilder, skriftlige såvel som lydoptagelser. Disse indbefatter blandt andet Åge Rohmanns ordliste fra Center for Dialektforsknings arkiv, seks dialektoptagelser med gamle skovsere, også fra Center for Dialektforsknings samlinger. Vi har også haft adgang til to optagelser med skovsere fra 1980'erne fra Gentofte Lokalarkiv fra en udsendelsesrække med titlen ”Godtfolk i fortællehjørnet” som blev produceret af Radio Øresund og Gentofte Folkemindesamling. Derudover findes der i DR's arkiv en længere udsendelse fra 1942 med journalisten Aksel Dahlerup der interviewer tre skovserkoner. Hansen har også studeret endnu ældre kilder, for eksempel ”Sokkelund Herreds Tingbøger” fra første halvdel af 1600-tallet.

Foruden Hansens grundige gennemgang (Hansen 2021) findes der en smule om skovserdialekten i Poul Andersens bidrag til Gyldendals Egnbeskrivelse (1971). Derudover har Finn Køster beskrevet syv træk som er karakteristiske i en optagelse med en skovserkone født i 1890. Optagelsen er fra 1974 og findes på dialekt.dk.⁵ Her skriver Køster at konens sprog ”rummer enkelte dialektale træk og herudover nogle træk, som kendes fra (ældre og yngre) københavnsk [...], men som også må have eksisteret i dialekten”. Nogle af de træk som stadig var at finde i skovserkonens sprog i 1970'erne var blandt andet:

- Sjællandsk andetledsstød, for eksempel i ordet *feskehan'lerne*
- Kortvokalforlængelse, for eksempel i ordet *na:kken* (kendes også fra det nordlige nordsjællandsk)
- Lyst *a*, for eksempel i ordet *strand*
- Fakultativ apokope men med hyppig udtale af *-e*, i for eksempel *lomme, tåle*
- Kraftigt affrikeret *t* (næsten som *s*), for eksempel i ordet *torvet*

Desuden skriver Køster ”Bemærk prosodien, dvs. "tonegangen", "tonefaldet" som ikke umiddelbart minder hverken om moderne københavnsk eller om sjællandsk”.

---

⁵ Optagelsen og Køsters kommentarer findes i forbindelse med dialektkortet på dialekt.dk; dialekt.ku.dk/dialektkort/#Skovshoved (besøgt december 2021).

Hansen (2021) viser (og diskuterer) hvordan skovshovedmålet har været kendetegnet ved at rumme træk der dels kan henregnes som sjællandske, dels københavnske og dels som fælles for øresundsmålene. Jeg skal ikke gå nærmere ind i en beskrivelse eller diskussion af skovsermålets forskellige sproglige karakteristika her i denne artikel hvor fokus er på de sociolingvistiske mekanismer der har præget skovsernes sprog. Som vi skal se i nedenstående afsnit har de selv såvel som deres omgivelser haft en klar opfattelse af at tale (og lyde) anderledes end københavnere. I de optagelser vi har lyttet til fra 1942, 1970'erne og 1980'erne er der tydeligvis variation mellem dem. Nogle har flere lokale træk og lyder mindre standardkøbenhavnsk end andre (det er kvinderne der bruger flest ikke-standardtræk, og mændene der bruger færrest – hvilket jeg kommer tilbage til). Prosodien, som Køster nævner, har lydt anderledes, og kombineret med nogle eller flere af de ovenfor nævnte sprogtræk har konerne fra Skovshoved på torve og gader i indre København lydt anderledes. Særpræget forsvandt dog i løbet af især 1900-tallet således at forskellen til københavnsk blev mindre. Dette skyldtes med stor sandsynlighed de ændringer i skovsernes livsformer som fandt sted og accelererede fra slutningen af 1800-tallet indtil de sidste erhvervsfiskere gradvist forsvandt i midten af 1900-tallet.

Livsform og klædedragt

Skovshoved ligger kun godt ti kilometer nord for København. I dag er byen en velhavende forstad til København og en del af Gentofte Kommune. Men for bare 100 år siden var Skovshoved også hjemsted for fiskere som ernærede sig ved fiskeri i Øresund og salg af fangsten i hovedstaden. Kilder tyder på at der har været fisket ved Skovshoved siden jægerstenalderen (Poulsen 1998). Det foregik direkte fra stranden indtil 1867 hvor første del af Skovshoved Havn blev anlagt. Omkring år 1600 boede der ti fiskerfamilier i Skovshoved. Herefter er befolkningstallet steget stødt og toppede omkring 1870 hvor der blev registreret 103 erhvervsfiskere i Skovshoved. Ti år senere i 1880 var dette tal faldet til 95 aktive fiskere og er dermed et udtryk for at gentrificering og industrialiseringens indvirkning på de primære erhverv begyndte at få konsekvenser for de traditionelle livsformer i Skovshoved (Hansen 2017).

I løbet af 1900-tallet forsvinder fiskeriet gradvist fra Skovshoved, og det samme gør handlen med fisk på Gammel Strand og i de københavnske gader. I samme periode transformeres det gamle fiskerleje til det området kendes som i dag, en velhavende forstad til København med pragtvillaer, badehotel og mondæne anlæg tegnet af blandt andre Arne Jacobsen. Bemærkelsesværdigt er det dog at der stadig

i begyndelsen af 1900-tallet og frem til cirka 1940 levede en håndfuld familier hvis liv centrerede sig om fiskeriet i Øresund og handlen i København. Fra denne periode findes der (til vores held i dag) en række lydoptagelser med vidnesbyrd fra skovsere som fortæller om deres liv og hverdag i fiskerlejet.

Fiskersamfundet i Skovshoved udviklede over flere generationer en livsstil der var tæt knyttet til fiskeri i Øresund og til det daglige salg af fisk inde i København. Både mænd og kvinder, unge og gamle, udfyldte en funktion i arbejdet med at forsyne københavnernes med fisk. Mændene stod for fiskeriet, kvinderne for torvehandlen, og drenge og piger hjalp til fra de var 1–11 år gamle.

I de forskellige optagelser med skovserkonernes fortællinger kalder de det at tage ind til København og sælge fisk for 'at gå' ('jeg gik i mange år' = jeg solgte fisk inde i København i mange år). Det 'at gå' var en central del af skovsernes livsstil. Kvinderne fra Skovshoved var dog ikke de eneste der solgte fisk i Københavns gader. Københavnske kvinder, som boede inden for voldene, kunne også købe fisk fra pramme ved Gammel Strand og sælge dem fra stader i byen. Men hvor de københavnske kvinder solgte fisk i afgrænsede perioder, blev fiskehandlen en integreret del af skovsernes livsstil over flere generationer.

I løbet af 1800-tallet begynder velhavende familier fra København at tage til Skovshoved om sommeren for at holde ferie ved stranden. Nogle lejede sig ind i fiskernes huse, andre byggede sommerhuse og villaer. Landliggerne, som man kaldte de sommer-residerende, hyrede unge fiskerkvinder til at tjene for sig, og på den måde blev de københavnske velhavere i løbet af det 19. århundrede også en central del af fiskersamfundets indtægter og livsstil. I fiskerkvindernes fortællinger om landliggerne, som de kalder for "herskaverne", er det tydeligt at der har været en udtalt kontrast mellem 'herskerne' fra byen og fiskerbefolkningen i Skovshoved. Det bliver blandt andet nævnt at skovserne talte anderledes.⁶ I 1936–1939 udvides havnen i Skovshoved med plads til flere lystbåde, og skønt der også var plads til fiskerbåde, forsvinder de gradvist de kommende årtier. Den sidste fisker på fuldtid, i Skovshoved, forlod erhvervet omkring 1960 (Hansen 2017).

Livet som fiskere i fiskerlejet har været både fattigt og slidsomt med svingende indtægter og muligheder for fangst. Der er beretninger om svindende fiskebestande med perioder med meget få fisk i Øresund, og om isvintre hvor der i lange perioder ikke kunne fanges fisk (Poulsen 1998; Hansen 2017). Livet som fiskerkvinder har også været krævende. Fiskerkvinden Petrine Hansen fortæller i en optagelse fra 1970 med

---

⁶ www.dr.dk/bonanza/serie/294/1940erne/57715/koebenhavns-beroemte-fiskekvinder, 21/03/1942, medvirkende Aksel Dahlerup, Oline Hansen, Karen Hansen, Thora Svendsen.

journalist Halvor Pedersen⁷ at hun var 11 år da hun begyndte at handle med fisk inde i København, og hun stoppede igen da hun var omkring 50 år da hun fik dårlige ben og ikke kunne mere. Det er dog gennemgående i konernes fortællinger at de har en forståelse af sig selv som nogle der ikke klager. Petrine Hansen fortæller at de unge piger ikke vil være med til det mere, ”for det er for koldt om vinteren og der er jo mange knubs at tage der”. I modsætning til de unge i dag kunne konerne klare det grove arbejde og at stå ude hele vinteren. Karen Hansen fortæller desuden i 1942 til journalisten Aksel Dahlerup at de unge ikke længere er interesserede i fiskehandlen. De vil hellere i lære eller stå butik.

Skovserkonernes karakteristiske klædedragt var slidstærk og lavet til at holde til det grove arbejde og til at holde konerne varme om vinteren. Dragten var en del af konernes identitet som fiskesælgere både på torvet i byen og blandt dem selv i Skovshoved. Petrine Hansen fortæller for eksempel om at hun havde fået ny kurv og nyt grønt skørt med røde bånd på da hun som 11-årig skulle ’gå’ første gang. De unge piger havde røde bånd på deres skørter, mens de ældre havde blå bånd. Til dragten hørte også det karakteristiske hvide hovedtørklæde og et kraftigt forklæde som kunne tåle at blive beskidt af de mange fisk som dagen igennem skulle renses og håndteres. I mange år var en kurv på ryggen til at bære fisk i også en fast del af udstyret.

Klædedragten og de faste pladser ved blandt andet Gammel Strand var med til at gøre skovserkonerne til en fast del af det københavnske bybillede og blev efterhånden en slags turistattraktion. Journalisten Aksel Dahlerup siger i optagelsen fra 1942 at når han tænker på Fisketorvet, tænker han på ”det maleriske med alle konerne på rad og række, og dernæst tænker man på sproget – de råber”. Til det svarer Oline Hansen:

Ja, det hører med. Hvis man ikke kalder og råber mens man sidder der, så får man ikke solgt noget. Munden skal gå ustandseligt... Jeg råber FRUE, kom her og køb, det er fine ting i dag, det allerbedste.

Og lidt senere i optagelsen fortæller hun også at de bliver fotograferet af turister næsten hver dag. Klædedragten såvel som sproget har altså været med til at forme skovserkonernes genkendelige udtryk på Gammel Strand.

---

⁷ Optagelsen stammer fra en udsendelsesrække med titlen ”Godtfolk i fortællehjørnet” som blev produceret af Radio Øresund og Gentofte Folkemindesamling i samarbejde for H.O.F. Venligst gjort tilgængelig for os af Gentofte Lokalkiv.

Fiskerkonerne fra Skovshoved var nemme at få øje på i det københavnske bybillede med deres karakteristiske hovedtørklæde. De var en integreret del af bybilledet og blev i løbet af 1900-tallet et vartegn og en turistattraktion på Gammel Strand. Ingen tidoplysning. Ukendt fotograf/Københavns Museum.

Fiskerkonernes stemmer

Fra 1731 til 1761 var Erik Jensen Torm politimester i København. Det var en tid hvor gadens ro og orden krævede ordensmagts opmærksomhed. I 1751 var opførslen på Gammel Strand blandt torvets handlende tilsyneladende af en art som gjorde det nødvendigt for Torm at offentliggøre en række regler for adfærd på torvet. Det skete på en plakat som blev placeret på torvets mure. Der stod blandt andet:

”For at forekomme den U-orden, som endeel Fisker-Koner foretager sig...” ”overfalde didsendte med Skiolds-Ord” ”understaae sig, at tvinge eller trekke nogens Tieneste-bud for at kiøbe; mindre tage i deres Spand eller andet; ey heller tage Penge af nogen, førend de have accorderet og bekommet det forlangte” (fra Ømann 2012: 14)

Her får vi et af de første vidnesbyrd om hvordan fiskerkonernes opførsel og sprog er blevet oplevet på torvet. Der tegner sig et billede af nogle koner som ikke altid har opført sig helt høvisk. Når det har været nødvendigt at eksplicitere regler for god opførsel, må man formode at der har været eksempler på det modsatte – altså eksempler på at fiskerkonerne bruger skjældsord og trækker i tjenestefolk der er sendt i byen for at købe fisk, tager deres spand til fisk eller penge ud af hænderne på dem inden der er aftalt en pris.

I 1800-tallet udkom ”Politivennen” som var et blad der en gang om ugen bragte omtaler af situationer fra byen hvor politiet havde været tilkaldt. Der findes et digitaliseret arkiv over ”Politivennen”, og når man søger på blandt andet fiskerkone, finder man flere eksempler på omtaler af ikke mindst deres sprog.⁸ For eksempel:

”Politivennen”. Nr. 823. den 8. oktober 1831. Side 701–702. *Om Fiskemæglernes Uvæsen paa Fisketorvet.*

[...] ingen ordentligt klædt Kone eller Mand kan, uden med Væmmelse og Frygt, om Morgenen nærme sig til en Vogn paa Fisketorvet, for at tilforhandle sig nogle Fisk; thi Vognene ere omringede af lurvetklædte Karle, som med Hujen og Skrigen byde Fiskene tilfals, slaaes og bande omkap med deres gode Veninder, Fiskematronerne, der, naar Vognene ankomme, flokke sig om disse, for at faae godt Kjøb [...]

Man ser scenariet for sig – ”fiskematronerne” der ”slås og bander om kap” med karlene på torvet.

Beskrivelser af groft sprog, skrigen og råben går igen i kilderne. I følgende eksempel er der formentlig ikke tale om en fiskerkone, men en person der tilskrives en ”Gammelstrands-stemme” som er skraldende og med ”de groveste og meest pøbelagtigste Skjældsord”:

”Politivennen”. Nr. 769. den 25. september 1830. Side 617–618. *Kjærlinge-Skraal i Lavendelstrædet.*

Søndagen den 5 September, om Morgenen omtrent Kl. mellem 5 og 6, bleve endeel af Beboerne i Lavendelstrædet paa en særdeles ubehagelig Maade forstyrrede i deres Morgensøvn derved, at en tydsk, i Gaden boende, Sælgekjærling, navnlig Schmidt, med en skraldende Gammelstrands-Stemme, udøste de groveste og meest pøbelagtigste Skjældsord, som det sagdes, mod en af hendes, i bemeldte Gade boende, Creditorer, hvem hun rimeligen vilde skille sig ved paa denne splinterny Maade, hvilken støiende Uorden, endog nogle Gange forinden skal have fundet Sted [...]

⁸ Stor tak til Jakob Ingemann Parby fra Københavns Museum for hjælp til disse kilder.

Ud over episoder med groft sprog råber og kalder fiskerkonerne på torvet og i gaderne for at sælge deres fisk. I rapportererne fra ”Politivennen” er der nævnt flere episoder hvor disse gaderåb har været oplevet som generende larm. For eksempel:

”Politivennen”. Nr. 345. den 10. august 1822. Side 5592–5593. *Reier og godt! fem Skilling en Pot!*

Dette kjedelige, nonsensicalske Vrøvl hører man i denne Tid dagligen paa vore Gader, udkraalet af en styg **Fiskerkjellinge- eller Amagerstemme**. Værst er det at høre paa naar man er i Huus, thi de gaae 3 à 4 Gange op og ned af een og samme Gade, og høre ikke op før En eller Anden har kjøbt nogle af deres matte eller døde Reier”

Her sidestilles ”fiskerkællingens” stemme med en ”Amagerstemme”. Amagerbønderne har også anvendt gaderåb, men som vi kommer ind på i næste afsnit, er deres stemmer ikke på samme måde som fiskerkonernes udsældte eller forbundet med eder og skældsord. Ovenstående er dog en undtagelse.

I kilderne om konerne er det altså gennemgående at fiskerkonerne beskrives som råbende og skrigende, og som nogle der bruger groft sprog med eder og skældsord. Det siges i øvrigt at begrebet rejekælling oprindeligt har været brugt om fiskerkonerne (som også solgte rejer) og med tiden er blevet en betegnelse for netop en ”højtråbende kvinde med bramfrit sprog” (Den Danske Ordbog). Vi har dog ikke i kilderne kunnet finde omtaler af skovserkonernes dialekt. Det er kun i kilderne *med* konerne at der tales om skovserdialekten. I en optagelse fra 1942 med skovserkoner tales der blandt andet om at konerne bevidst skiftede udtale når de solgte fisk på torvet: ”vi sagde frøuwe til kunderne på torvet når vi kom derind”. ”Frøuwe” er den ældre dialektale udtale af ’frue’ og i modsætning til en mere standardkøbenhavnsk udtale (se også Hansen 2021). I optagelserne tales desuden om at konerne er nødt til at råbe om salg af fisk for at få kunder (jf. Petrine Hansen citeret i afsnittet ovenfor). Alt i alt har der både i omgivelserne og hos konerne selv været en bevidsthed om at fiskerkonernes stemmer har været en del af deres udtryk, man kunne kalde det ’image’, og som vi skal se i næste afsnit, har der været en kontrast til, ikke bare det københavnske borgerskab, men også amagerkonerne.

Amager

Amagerbøndernes historie er anderledes end skovsersamfundets og i det hele taget anderledes end andre bønders historie i Danmark. De bønder der solgte deres varer på torvet i København, var nemlig efterkommere af den gruppe hollændere som på foranledning af Kong Christian II indvandrede til Danmark i 1500-tallet. Kongen

havde været i Holland og erfaret at bønderne der var dygtige til at producere grøntsager og æg og smør (Kofoed-Svendsen 2018). Han besluttede derfor at invitere en gruppe hollændere til Danmark hvor de skulle kolonisere Amager og dyrke grøntsager til hoffet. Samtidig blev ca. 700 bønder som i forvejen boede på Amager omkring Store Magleby og Tårnby, beordret til at forlade deres gårde (Mentz 2020). Danske bønder var på dette tidspunkt primært selvforsynende. Ifølge Mentz (2020) fandtes der ikke i 1500-tallets Danmark en markedsorienteret fødevarereproduktion, men Christian II ønskede at stimulere den danske økonomi og vækst, og de hollandske bønder var derfor også en del af en plan der skulle realisere et mere markedsorienteret landbrug.

Kilder peger på at 24 hollandske familier (128 mænd, kvinder, børn og tjenestefolk) af kongen blev tildelt gårde og jord samt kirken i Store Magleby som de kunne forvalte som deres egen. Christian II gav hollænderne ejendoms- og arveret over gårdene og markerne i Store Magleby samt en række andre privilegier såsom næsten skattefrihed (Kofoed-Svendsen 2018). I et privilegiebrev fra kongen (gengivet i Mentz 2020: 60) stod der blandt andet:

For det første, at de [indvandrede hollændere] skal have, benytte og beholde hele landet [Amager], samt leve og dømme selv efter hollandsk ret, som de nu har den, og ikke efter danske love; og at de må grave og på bedste vis og måde fordele det efter deres egen hollandske vis, så at den ene kan få lige så mange morgenland [østvendte marker] som den anden.

Christian II havde altså en plan om at hollændere skulle have retten til hele Amager, men konflikter med blandt andet adelen og den politiske situation efter hans kroning i Stockholm førte til kongens deportation i 1523 hvorefter han levede i landflygtighed i Holland, mens Frederik I blev ny konge. Under Frederik I indskrænkedes nogle af hollændernes jordbesiddelser, men de forblev i Store Magleby, og under Christian III blev deres privilegier stadfæstede i 1547 og hollænderne bevarede derefter deres privilegier i flere hundrede år. Som Mentz skriver: ”Den hollandske koloni kunne leve i fred for dansk indblanding, så længe gårdene gik i arv fra far til søn, eller som det også var tilfældet i Holland fra far til datter” (2020: 62). Og det gjorde de – gårdene gik i arv, og de hollandske familier udgjorde i flere hundrede år det man i dag ville kalde et ’parallelsamfund’ med egne skikke, ritualer, klædedragter, præster og kirke. Selvom gårdene ikke længere er i hollændernes besiddelser, bor der den dag i dag endnu direkte efterkommere af de

hollandske bønder i Store Magleby som stadig holder fast i visse traditioner, for eksempel den årlige tøndeslagning til hests ved fastelavn.

Amagermålet: kilder og træk

Betegnelsen *amagermål* (og det på Amager udbredte *amagerdialekten*) er misvisende i den forstand at de særlige træk der karakteriserede målet, ikke har været udbredt på hele Amager, men været karakteristisk for den sydøstlige del af øen i og omkring Store Magleby og Dragør. Det skal derfor bemærkes at når jeg anvender betegnelsen *amagermål* her i artiklen, er det talesproget i Store Magleby og Dragør jeg mener.

I Center for Dialektforsknings samlinger findes, foruden en ordliste udarbejdet af Åge Rohmann, 21 optagelser fra Store Magleby og Dragør, fortrinsvist optaget i 1970'erne og begyndelsen af 1980'erne. På dialekt.dk ligger der en optagelse med en taler fra Dragør, født i 1894 og optaget i 1981.⁹ Når man i dag lytter til den optagelse, er det umiddelbart slående hvor dialektpræget talerens sprog lyder. Også i forhold til optagelsen fra Skovshoved fra samme periode.¹⁰ Taleren repræsenterer med en række udprægede træk amagermålet som var udbredt blandt folk i Store Magleby og Dragør, og som altså stadig blev anvendt af nogle i 1980'erne. Vi har kun anekdotisk viden om at der endnu skulle findes enkelte (gamle) talere tilbage i dag. Lige som det var tilfældet i Skovshoved, udtyndedes og forsvandt amagermålet i takt med at de traditionelle livsformer knyttet til de primære erhverv forsvandt.

På dialekt.dk kommenterer Finn Køster optagelsen med taleren fra Dragør og gennemgår en række karakteristiske træk. Han bemærker at dialekten rummer træk ”der peger østpå mod bornholmsk og skånsk [...] og vestpå mod sjællandsk”. Amagermålet har stødløshed til fælles med bornholmsk og skånsk, og sammen med en genkendelig intonation – som også minder om bornholmsk – lyder denne dialekt umiddelbart fremmed i en københavnsk kontekst. Af andre træk som er karakteristiske i optagelsen fra 1981 kan nævnes lyst, næsten *æ*-agtigt, *a* foran *r*, *ng* og *w*, for eksempel i ord som *barn*, *marken* og *Magleby*. Som Køster skriver, ”Dialektens fordeling af ”lyst” og ”mørkt” a er den modsatte af den som er almindelig i sjællandsk og i moderne rigsmål.”¹¹ Taleren har også diftong hvor rigsmål har lang vokal, for eksempel i ordene *hiele* (hele), *yer* (øre), *kyerte* (kørte), og også udtalt apokope, for eksempel i *huse*, *kunne* og *suppe*.

⁹ dialekt.ku.dk/dialektkort/#Dragoer (besøgt december 2021).

¹⁰ dialekt.ku.dk/dialektkort/#Skovshoved (besøgt december 2021).

¹¹ dialekt.ku.dk/dialektkort/#Dragoer (besøgt december 2021).

Der er ikke i vores tilgængelige kilder tegn på at amagermålet har haft træk der kan føres tilbage til hollandsk efter de hollandske indvandrere – på trods af at hollandsk og en vis grad af tosprogethed må antages at have været gældende over flere generationer. Dette er dog med undtagelse af enkelte sted- og personnavne. De hollandske familier og deres efterkommerne har holdt fast i flere personnavne med hollandsk oprindelse, og der er således stadig i dag indbyggere i Store Magleby og Dragør der hedder for eksempel Leise, Boel, Neel og Dirk (Mentz 2020). Når de handlende amagerkoner har lydt anderledes end københavnernes på de københavnske handelspladser, har det altså været i kraft af dialektens slægtskab med øresundsdialekterne, snarere end den historiske forbindelse til de hollandske indvandrere.

Amagerbøndernes livsform

Bønderne fra Holland bragte deres dyrkningsmetoder til Danmark og skabte en produktion og et ry omkring både sig selv og deres varer som fine og gode. I begyndelsen forsynede de alene hoffet, men i løbet af 1600-tallet begyndte de også at sælge fra deres vogne til borgere i København, og efterhånden etablerede handlen med grøntsager, blomster, ost og smør sig til en fast integreret del af amagerbøndernes dagligliv. De kørte med deres vogne fyldt med varer til København, og primært til Amagertorv og Højbro Plads. Torvehandlen har tilført en ikke ubetydelig indtægt til bønderne som i kombination med den lave skattepligt og andre privilegier har levet et behageligt liv på gårdene ved Store Magleby – ikke mindst sammenlignet med de fattige fiskerfamilier i Skovshoved. Amagerkonernes selvforståelse er derfor også – i kontrast til skovserkonerne – at de er fine (måske finere end andre bønder og handlende) og dygtige med de allerbedste produkter. På torvet har de også set 'finere' ud i deres kjoler. Amagerbønderne medbragte fra Holland traditionelle klædedragter som helt op til 1900-tallet har været brugt ved festlige lejligheder. Mændenes dragt bestod blandt andet af de karakteristiske posede bukser og den store 'floschat'. Kvindernes kjoler var forskellige alt efter anledning. Der var kjoler til fest, bryllup, begravelse og også til arbejdet på torvet. Torvedragten var karakteristisk med de lange skørter, plisserede forklæder og kyser med hovedtørklæde bundet omkring.

Amagerkonernes stemmer

Der er ikke tvivl om at amagerbønderne selv har været bevidste om at de talte anderledes end københavnernes. Alligevel er det desværre sparsomt med kilder der omtaler amagerkonernes sprog i deres virke på torvet. Der findes ikke vidnesbyrd

om at de har været larmende og råbende ligesom fiskekonerne. Tværtimod; et eksempel fra Politivennen indikerer næsten det modsatte:

Politivennen. Nr. 126. den 30. maj 1818. Side 2059–2060. *Om Sælgeres og Sælgerinders Skrige, med Varer.*

En god gammel Skik bør holdes i Ære men enhver Uskik hæves. Man har ofte fundet det højst ubilligt, at Kjøbenhavnerens Øren daglig, ja ikke engang med Undtagelsen af Søndagen under Gudstjenesten, skulle plages af den ovennævnte Musik. **De eneste blandt disse Vocalmusici, som have en taalelig Stemme, ere Amagerpigerne,** de øvrige er i Almindelighed saa ubehagelige, at man ikke kan tænke sig noget mere disharmonisk.

Her fremhæves ”amagerpigerne” som nogle der har ”tålelige” stemmer i modsætning til andre sælgere i de københavnske gader.

Amagerkoner sælger blomster på Højbro Plads. Bemærk det plisserede forklæde og sølvbrochen på konen til højre. Amagerkonerne har set lidt ’finere’ ud i tøjet sammenlignet med fiskerkonerne. Ingen tidsangivelse. Ukendt fotograf/Københavns Museum.

Amagerkonerne har formentlig brugt deres amagerdialekt når de har interageret med kunder på torvet, men det har vi af gode grunde desværre ikke optagelser af i

dag. Ud fra de forskellige beskrivelser og optagelser fra især dialektsamlingen er der dog ikke noget der tyder på at man skulle have haft en praksis for kodeskift til standardkøbenhavnsk i samtaler med københavnere.

Bønderne på Amager holdt ved traditionen med at bruge folkedragter ved festlige lejligheder. Kvindernes dragter på billedet her er beregnet til fest, men man havde også torvedragter som var beregnet til brug når man solgte varer på torvene i København. Ca. 1904. Foto Peter Elfelt/Københavns Museum.

Ikoner

I 1900-tallet slår konsekvenserne af industrialiseringen igennem i Skovshoved og blandt bønderne på Amager. I Skovshoved forsvinder de sidste erhvervsfiskere, og på Amager udstykkes bøndernes jorde, flere gårde sælges i stedet for at gå i arv, og flere unge tager uddannelser, får andre erhverv og flytter til andre byer. Alligevel fortsætter torvehandlen frem til anden verdenskrig, mens den fra 1960'erne er kraftigt reduceret og mest til stede for bystemningens og turisternes skyld. Den sidste fiskerkone, Doris Marx, sælger sin sidste fisk i 2008 hvorefter metrobyggeriet overtager pladsen på Gammel Strand. I den anledning bragte Information et interview med hende:

"Godt man står pakket ind og er kamufleret!" Doris vil hellere stå som en 'garder' end en privatperson, som hun siger. Hun er mest tryk ved at være i uniformen og spille sin rolle. Doris er lige som skovserkonerne i sin tid var det, iklædt fodlange skørter, hæklet sjal til at varme rygstykkerne med og tørklæde til at tage vinden fra ørerne, som konerne i sin tid vandrede ind fra Skovshoved nord for København med de friskfangede fisk (Information, 18. februar 2008).

Fiskerkonen kaldes her en 'rolle', og klædedragten en uniform, og det var præcis det dragten med tiden blev for skovserkonerne. Den var en del af den genkendelige figur som københavnernes var blevet vant til. I DR's optagelser fra 1942 med skovsere tales der om at der ikke var fisk at fange i Øresund, og de koner som gik på torvet for at sælge fisk, købte dem om morgenen hos engrossælgere. Det vil sige de ikke længere solgte fisk som de selv havde fanget ved Skovshoved. Men selvom fiskerkonernes liv som en del af en familie der i fællesskab ernærede sig gennem fiskeriet på dette tidspunkt, er i forandring, iklæder konerne sig stadig de karakteristiske dragter og tager kurve på ryggen. På Gammel Strand er de blevet en fast del af gadebilledet og også et vartegn for stedet som portrætteres på postkort og plakater. Der blev også produceret porcelænsfigurer af dem, og i 1940 opstillede Københavns Kommune Charles Svejstrup Madsens skulptur *Fiskerkone*. Skovserkonen var blevet et ikon og et billede på stedet Gammel Strand.

Amagerbøndernes produktion og salg af grøntsager til københavnernes svandt også ind i samme periode. Alligevel forblev de frem til cirka 1960'erne, ligesom skovserne, en genkendelig figur på især Højbro Plads. De blev også afbilledet som porcelænsfigurer og på postkort. Og fra 1906 var en tegning af amagerbonden i traditionelt tøj og med en kurv med grøntsager på armen Amagerbankens faste logo. Når man så sent som i 1980'erne har kunnet interviewe kvinder fra Amager der talte amagermål, vidner det om at nogle har holdt fast i dialekten – sammen med dragterne. I disse optagelser er det tydeligt at dialekten havde flere træk fra amagermål og færre standardkøbenhavnske træk sammenlignet med skovserkonernes sprog i optagelser fra samme tid. Det har muligvis været sådan at amagerkonerne i kraft af de tætte familiestrukturer i 'hollændersamfundet' har holdt fast i deres dialekt livet igennem uden nogen udpræget kodeskiftepraksis, mens vi for skovserne har indikationer på at skovserdialekten i 1900-tallet får en gradvist mere symbolsk funktion i forbindelse med torvehandlen. I en optagelse fra dialektsamlingerne med skovserkonerne Ingeborg Svendsen og Ella Møller (begge født ca. 1891) finder følgende dialog sted:

Ingeborg: Hun ville ikke sidde inde ved stranden, for der skulle de jo have sådan en særlig dialekt, ikke, til at kalde på dem, eller hvad det var, ikke. Gjorde de ikke det, Ella?

Ella: Jo, de sad og kaldte når folk gik forbi, ikke... Og så råbte de, ja, de spurgte jo, de sagde jo ”her er levende torsk og rødspætter, skal det være nogle rødspætter i dag, frue?”

Ingeborg: Frøuwe, frøuwe, frøuw... ja, er frøuwe kommet. De sagde jo ikke fruer, men frøuwer. De havde jo et sjovt sprog, ikke? Døuw... så sagde de du.”

Der tales altså her om at de havde erindringer om at man skiftede til dialekt når man sad på Gammel Strand. Det hørte med at sige for eksempel ’frøuwe’ for *frue* og ’døuw’ for *du* som er den karakteristiske udtale af *u* i skovserdialekten (jf. Hansen 2021). Der er altså tegn på at det på det tidspunkt som Ella og Ingeborg refererer til, formentlig 1920’erne, ikke længere var almindeligt at bruge disse former i sproget hjemme, men at de i stedet blev anvendt som en del af rollen som fiskerkone på Gammel Strand.

Konklusion

Det faktum at der kunne indsamles lydoptagelser med skovsere og folk fra Amager så sent som i 1980’erne med sprog tydelig præget af dialekt som var anderledes end københavnernes, går på flere måder imod hvad vi almindeligvis ved og antager om standardisering og dialektnivellering i Danmark. For det første har begge samfund, både i Skovshoved og i Store Magleby, fra begyndelsen været i kontinuerlig kontakt med København. De har aldrig levet i isolation. Tværtimod har deres eksistens været afhængig af netop interaktionen med københavnernes. For det andet lå samfundene geografisk tæt på storbyen København der som bekendt har været landets sproglige normcenter i flere hundrede år. Standardiseringen synes i en periode i nogen grad at have slået en bue uden om disse to grupper. Og for det tredje er det interessant at det ser ud til at være kvinderne der har holdt fast i flere træk fra dialekterne i længere tid end mændene. For både skovserne og amagerfolkene er der tendens til at mændene taler mere standardnært end kvinderne i optagelserne fra 1970’erne og 1980’erne.

Alt dette kalder på forklaring. I tråd med Inge Lise Pedersens opfordring til en dialektforskning som sætter fokus på sociale forhold og relationer i og med byen, har jeg i denne artikel præsenteret et historisk og sociolingvistisk perspektiv på vores undersøgelsesspørgsmål vedrørende omegnsdialekternes langsomme udtynding. Min analyse er at dialekterne bevarede så relativt langt op i tiden – ikke

på *trods*, men netop på *grund* af forholdet til København, og at selve torvehandlen med dens placering hvor skovsere og amagerbønder kappedes om kunder i synlig og hørbar nærhed af hinanden også har været afgørende.

Dialekterne har været knyttet til skovsernes og amagerbøndernes livsformer, som har stået i kontrast til byens borgerskab og på den måde fungeret som identitetsmarkør. Da deres livsformer i bagkant af industrialiseringen forsvandt, forsvandt dialekterne som dagligsprog også og fik gradvist nye funktioner som en slags 'branding'. Sproget var med til at signalere autenticitet og understrege produkternes kvalitet. Mekanismen er ikke ukendt. Vi kender til andre eksempler på at dialekter netop kan bruges med denne hensigt, for eksempel i dag på Bornholm (Karrebæk & Maegaard 2017; Scheuer, Monka og Maegaard 2015.)

Skovser- og amagerkonernes stemmer har været en del af det københavnske lydlandskab i flere hundrede år frem til midten af 1900-tallet. De har været med til at skabe de forskellige torve og handelspladser og markeret stedernes forskelligheder. Da det var konerne (og i mindre grad mændene) der stod for torvehandlen, var det også dem der udtrykte kontrasten til de københavnske handlende og dermed dem der holdt fast i at bruge dialekt. Konernes varer, tøj og sprog har tilsammen tegnet den 'figur' som gennem tiden blev vartegn og en måde at skabe kontrast mellem hinanden, fiskerne og bønderne, mellem Gammel Strand og Højbro Plads.

Referencer

- Cramer, Jennifer & Chris Montgomery (red.) 2016: *Cityscapes and Perceptual Dialectology: Global Perspectives on Non-Linguists' Knowledge of the Dialect Landscape*. Boston: De Gruyter.
- Einarsen, Hans Philip & Frank Meyer 2018: Superdiversitetens lydspor. Frank Meyer (red.): *Norges lyder. Stabbursklokker og storbykakofoni*. Oslo: Norsk lokalhistorisk institutt. 105–118.
- Garrioch, David 2003: "Sounds of the city: the soundscape of early modern European towns". *Urban History* 30(1). 2–25.
- Gregersen, Frans & Tore Kristiansen (red.) 2015: *Hvad ved vi nu – om danske talesprog?* København: LANCHART, Københavns Universitet.
- Hansen, Bjarne Simmelkjær Sandgaard 2021: Skovshoveddialekten: en lingvistisk beskrivelse. *Danske Talesprog* 21 [dette bind].
- Hansen, Niels Ulrik Kampmann 2017: *Skovshoved - fiskerlejet der blev mondænt*. Charlottenlund: Gentofte Lokalhistoriske Forening.

- Henningsen, Peter 2006: *I sansernes vold. Bondekultur og Kultursammenstød i Enevældens Danmark 1–2*. København: Landbohistorisk Selskab.
- Holmboe, Vagn 1988: *Danish Street Cries. A study of their musical structure and a complete edition of tunes with words collected before 1960*. København: Forlaget Kragen ApS.
- Karrebæk, Martha Sif & Marie Maegaard 2017. Pigs, herring, and Bornholm on a table: A high-end restaurant's construction of authenticity. *Semiotic Review*.
- Kofoed-Svendsen, Flemming 2018: Kristendomsforståelsen hos de indvandrede hollænderes efterkommere. Søren Mentz (red.): *Historiske nedslag: Amager fra middelalder til nutid*. Dragør: Museum Amager. 104–149.
- Kristiansen, Tore 2009: The macro-level social meaning of late-modern Danish accents. *Acta Linguistica Hafniensia* 42. 167–192.
- Kristiansen, Tore & Nikolas Coupland (red.) 2011: *Standard Languages and Language Standards in a Changing Europe*. Oslo: Novus.
- Kristiansen, Tore & Stefan Grondelaers (red.) 2013: *Language (De)standardisation in Late Modern Europe: Experimental Studies*. Oslo: Novus Press.
- Marie Maegaard 2020: Introduction. Standardization as Sociolinguistic Change. Marie Maegaard, Malene Monka, Kristine Køhler Mortensen & Andreas Candefors Stæhr (red.): *Standardization as Sociolinguistic Change. A Transversal Study of Three Traditional Dialect Areas*. New York: Routledge. 1–26.
- Maegaard, Marie & Malene Monka 2019: Sprogforandring over tre generationer i Nordjylland, Sønderjylland og på Bornholm: Standardisering i forskellige tempi. *Danske Talesprog* 19. 153–181.
- Mentz, Søren 2018: *Historiske nedslag: Amager fra middelalder til nutid*. Dragør: Museum Amager.
- Nielsen, Svend 2007: Her'’r siiiild! Gaderåb i Danmark. *Folk og Kultur* 36. 71–86.
- Pedersen, Inge Lise 2003. Traditional dialects of Danish and the de-dialectalization 1900–2000. *International Journal of the Sociology of Language* 159. 9–28.
- Pedersen, Inge Lise 2009: The social embedding of standard ideology through four hundred years of standardization. Marie Maegaard, Frans Gregersen, Pia Quist & Jens Normann Jørgensen (red.): *Language Attitudes, Standardization and Language Change: Festschrift for Tore Kristiansen*. Oslo: Novus. 52–68.
- Pedersen, Inge Lise 2009: Dialektbegrebets opkomst og nationalromantikken. Asgerd Gudiksen, Henrik Hovmark, Pia Quist, Jann Scheuer & Iben Stampe Sletten (red.) *Dialektforskning i 100 år*. Københavns Universitet. 65–82.

- Poulsen, Hans Jørgen 1998: *Skovshoved: et fiskerleje fra middelalderen til i dag*. Charlottenlund: Ordrup Bogforlag.
- Quist, Pia 2021: Bykvarterernes forestillede klang: en folkelingvistisk undersøgelse af københavnernes opfattelser af byens sprog. *Kulturstudier* 12(2). 141–163.
- Rosenfeld, Sophia 2011: “On Being Heard: A Case for Paying Attention to the Historical Ear”. *The American Historical Review*. 116(2). 316–334.
- Schafer, R. Murray 1993 [1977]: *The Soundscape: Our Sonic Environment and the Tuning of the World*. Rochester: Destiny Books.
- Scheuer, Jann, Malene Monka & Marie Maegaard 2015: 'Det sælger bedre hvis det er på bornholmsk: om vin, svin og dialekt i turistindustrien', *Danske Talesprog* 15. 129–154.
- Ømann, Lone 2012: *Gammel Strand. Om folk, fisk og fejder*. Randers: Multivers.

Pia Quist
Professor
Center for Dialektforskning
Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab
Københavns Universitet
pqj@hum.ku.dk